

Stresstest kosten van levensonderhoud

In twee scenario's is onderzocht of huishoudens financieel bestand zijn tegen de stijgende prijzen van vaste en noodzakelijke lasten. Met de prijzen van januari 2021 hebben 500.000 huishoudens al te maken met een betaalbaarheidsprobleem. In de twee scenario's komen daar 170.000 respectievelijk 650.000 huishoudens bij. Ruim de helft hiervan heeft voldoende financiële buffers om de hoge prijzen meer dan een jaar aan te kunnen zonder de uitgaven te verlagen.

De meeste Nederlandse huishoudens kunnen de stijging van de energieprijzen en andere vaste lasten opvangen, maar in een scenario met hoge prijzen kunnen 1,2 miljoen huishoudens moeite krijgen met het betalen van hun maandelijkse lasten.

CPB - juni 2022

René Schulenberg, Marente Vlekke

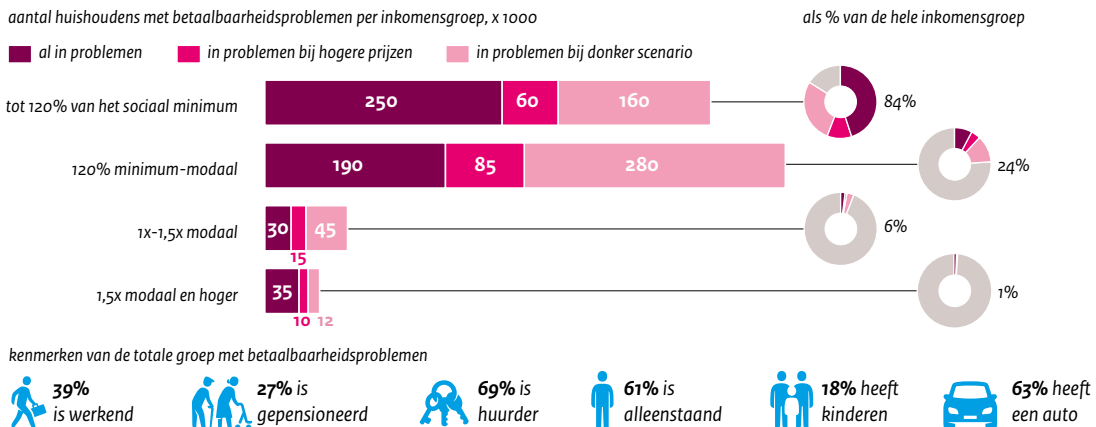
Huishoudens in problemen

Twee scenario's van hoge inflatie laten zien dat het aantal huishoudens dat onvoldoende inkomen heeft om hun vaste en noodzakelijke lasten te betalen toeneemt

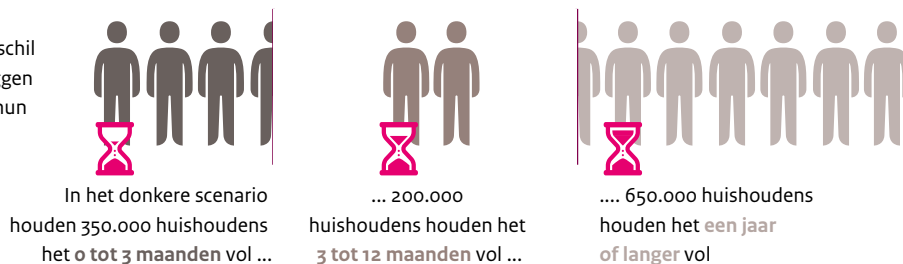
Deze stresstest geeft een indicatie van de mogelijke kortetermijn-gevolgen van stijgende prijzen, maar geeft geen exacte prognoses

Vooral huishoudens met lage inkomens zijn kwetsbaar

Gemiddeld komen de huishoudens **75 euro per maand tekort**, wat kan oplopen tot **130 euro** in het donkere scenario. Maar er zijn grote verschillen, ruim 100.000 huishoudens hebben een tekort van **500 euro per maand of meer**

Om het verschil te overbruggen kunnen zij hun spaargeld inzetten

huishoudens kunnen ook hun gedrag aanpassen, door bijvoorbeeld de thermostaat lager te zetten en onderhoud uit te stellen, maar dit is niet altijd mogelijk

Huishoudens met lage inkomens zijn structureel kwetsbaar, niet alleen bij een forse prijsstijging, maar ook bij andere economische crises en schokken binnen het huishouden. Een structurele beleidsaanpak ligt daarom voor de hand

✓ Kansrijke oplossingen kunnen gezocht worden in het verhogen van het besteedbaar inkomen van lage inkomens, bijvoorbeeld door het verhogen van de bijstand en andere uitkeringen, het verhogen van het wettelijk minimumloon of het verzilverbaar maken van de heffingskortingen

! Ongerrichte maatregelen – zoals het tijdelijk verlagen van accijnzen, btw en brandstof- en energiebelastingen – zijn niet effectief en doelmatig om betaalbaarheidsproblemen te bestrijden. De meeste huishoudens kunnen de hogere prijzen immers betalen, en voor kwetsbare huishoudens zijn deze verlagingen vaak niet voldoende

Samenvatting

In deze stresstest hebben we onderzocht of huishoudens financieel bestand zijn tegen de stijgende prijzen van vaste en noodzakelijke lasten. Deze stresstest gaat uit van een wat-als-benadering: welke huishoudens hebben onvoldoende inkomen om hun vaste en noodzakelijke lasten te betalen bij een bepaald hoog prijsniveau en kunnen daardoor te maken krijgen met betaalbaarheidsproblemen? Er zijn twee scenario's doorgerekend waarin prijzen van met name energie, brandstof en voedsel verhoogd worden. In het eerste scenario zijn bijvoorbeeld de energieprijzen drie keer zo hoog als begin 2021, in het tweede zeven keer.

Met het prijsniveau van januari 2021 hebben circa 500.000 van de 7,6 miljoen huishoudens al te maken met een betaalbaarheidsprobleem. In de twee scenario's komen daar 170.000 respectievelijk 650.000 huishoudens bij. Dat betekent dat in deze scenario's in totaal negen respectievelijk vijftien procent van de huishoudens te maken hebben met betaalbaarheidsproblemen. Vooral lage inkomensgroepen en uitkeringsgerechtigden lopen risico. Onder bijstandsgerechtigden heeft bijvoorbeeld tussen de vijftig en tachtig procent van de huishoudens een betaalbaarheidsprobleem. Of deze huishoudens nu al te maken hebben met betaalbaarheidsproblemen hangt mede af van hun energiecontract. Huishoudens met betaalbaarheidsproblemen zullen zich moeten aanpassen in hun uitgavenpatroon (bijvoorbeeld onderhoud aan de woning uitstellen), in hun gebruik (bijvoorbeeld energie) of zullen moeten interen op hun financiële buffers.

De meeste huishoudens kunnen de hogere prijzen aan. In beide scenario's heeft de meerderheid van de Nederlandse huishoudens voldoende inkomen om de hogere prijzen te betalen. Dit betekent niet dat ze geen nadeel ondervinden van de stijgende prijzen, maar ze komen er niet door in een kwetsbare financiële situatie.

Ruim de helft van de huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem heeft voldoende financiële buffers om de hoge prijzen meer dan een jaar aan te kunnen zonder de uitgaven te verlagen, de andere helft lukt dat niet. In het basisscenario houden ongeveer 190.000 van de 670.000 huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem het maximaal drie maanden vol met de aanwezige financiële buffers en nog eens 100.000 tussen de drie maanden en een jaar. In het donkere scenario gaat het om 350.000 en nog eens 200.000 van de 1,2 miljoen huishoudens.

Op korte termijn zijn de mogelijkheden om de kosten van de stijgende vaste en noodzakelijke lasten terug te dringen beperkt. Zo vergt het isoleren en verduurzamen van woningen investeringen en tijd, en het beperken van het gebruik van energie kan maar tot op zekere hoogte. Als het doel van beleid is om dit soort betaalbaarheidsproblemen te bestrijden, zijn ongerichte maatregelen – zoals het tijdelijk verlagen van accijnzen, btw en belastingen op energie en brandstof – niet effectief en doelmatig. De meeste huishoudens hebben immers voldoende inkomen om de hogere prijzen te betalen, en voor de kwetsbare huishoudens zijn deze verlagingen vaak niet voldoende om van hun betaalbaarheidsproblemen af te komen.

Veel huishoudens met lage inkomens zijn structureel kwetsbaar, niet alleen bij een forse stijging van de prijzen, maar ook bij andere economische crises en schokken binnen het huishouden. Huishoudens rond de armoedegrens hebben vaak te maken met betaalbaarheidsproblemen en beperkte financiële buffers, ook in economisch gunstigere tijden. Bij permanent hogere prijzen neemt - zonder aanvullend beleid - de omvang van deze groep structureel toe. Omdat betaalbaarheidsproblemen sterk samenhangen met armoedeproblematiek kunnen kansrijke oplossingen gezocht worden in het verhogen van het besteedbaar inkomen van lage inkomens, bijvoorbeeld door het verhogen van de bijstand en andere uitkeringen, het verhogen van het wettelijk minimumloon of het verzilverbaar maken van de heffingskortingen. Dit soort maatregelen in het inkomensbeleid vergt wel een afweging tussen inkomensverdeling, arbeidsmarktprikkels en overheidsfinanciën.

1 Inleiding

De momenteel hoge inflatie zorgt ervoor dat een deel van de huishoudens problemen ondervindt om de vaste en noodzakelijke lasten op te brengen. Deze hoge inflatie wordt vooral veroorzaakt door een sterke toename van energieprijzen, maar ook brandstofkosten en prijzen van voeding zijn flink gestegen (CBS 2022). Met name voor huishoudens die een relatief groot deel van hun inkomen nodig hebben voor vaste (zoals de huur en energielasten) en noodzakelijke lasten (zoals voeding en persoonlijke verzorging) kan dit betekenen dat de totale uitgaven aan deze lasten groter worden dan het besteedbaar inkomen.

We analyseren in deze stresstest de financiële weerbaarheid van huishoudens voor sterke prijsstijgingen, van met name energie, brandstof en voedsel. Ook de prijsstijging van andere vaste en noodzakelijke lastencategorieën zijn meegenomen. Daarbij onderzoeken we steeds of een huishouden bij een bepaald prijsniveau de vaste en noodzakelijke lasten kan betalen met het besteedbaar inkomen van dat huishouden. Als dat niet het geval is, spreken we van een *betalbaarheidsprobleem*. Deze huishoudens zullen hun uitgavenpatroon aanpassen of het gebruik van bijvoorbeeld energie verlagen. Als dat niet of onvoldoende kan, zullen deze huishoudens een beroep moeten doen op hun financiële buffers of komen ze in de schulden terecht. Daarom berekenen we een zogeheten *inteertermijn*: het aantal maanden dat een huishouden de vaste en noodzakelijke lasten kan blijven betalen totdat de financiële reserves zijn uitgeput.

We kijken in twee scenario's naar de mogelijke gevolgen van hoge inflatie voor de betaalbaarheid van de vaste en noodzakelijke lasten. In het eerste 'basisscenario' volgen we de raming van de inflatie uit het Centraal Economisch Plan 2022 (CEP) van het CPB (2022a). Het tweede 'donkere' scenario volgt een scenario uit de Verdieping CEP (CPB 2022b) waarin de oorlog in Oekraïne de economie hard raakt, met als gevolg langdurig hogere prijzen. In het eerste scenario zijn bijvoorbeeld de energieprijzen (exclusief belasting en btw) drie keer zo hoog als begin 2021, in het tweede zeven keer.

In deze stresstest gaan we na hoeveel huishoudens zich moeten aanpassen of in de financiële problemen kunnen komen bij een bepaald prijsniveau, maar we doen geen uitspraken over het aantal huishoudens dat daadwerkelijk te maken krijgt met betaalbaarheidsproblemen. Een stresstest gaat uit van een wat-als-benadering: wat gebeurt er als huishoudens te maken krijgen met een bepaald prijsniveau van de vaste en noodzakelijke lasten, zonder dat daarbij het gedrag of het uitgavenpatroon van vaste en noodzakelijke lasten verandert? Dit betekent dat er geen prognoses worden gedaan over hoeveel (en welke) huishoudens daadwerkelijk met een negatief vrij besteedbaar inkomen te maken hebben of gaan krijgen en op welke termijn. Het is ook geen analyse van de situatie in de eerste helft van 2022 en geen raming van het jaar 2023. Bijvoorbeeld, niet alle huishoudens hebben al last van de stijgende energieprijzen, omdat ze nog een doorlopend contract hebben bij hun energieleverancier. De kans is echter reëel dat de energieprijzen langdurig op een hoog niveau blijven, waardoor uiteindelijk iedereen met de hogere prijzen te maken krijgt. Daarom berekenen we in deze studie de gevolgen van de situatie waarin iedereen de hogere prijzen moet betalen. Dat we ons in deze stresstest richten op huishoudens met hogere lasten dan besteedbaar inkomen laat onverlet dat andere huishoudens - waar het inkomen wel nog altijd hoger is dan de vaste en noodzakelijke uitgaven - de hoogte van deze uitgaven als problematisch kunnen ervaren. Ook huishoudens zonder betaalbaarheidsproblemen kunnen zich gedwongen voelen om zich aan te passen aan de veranderde situatie.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk twee bespreken we de methodologie en scenario's. In hoofdstuk drie worden de resultaten en de impact van genomen en aangekondigde beleidsmaatregelen gepresenteerd en wordt afgesloten met een korte beschouwing over implicaties voor beleid.

2 Methodologie en scenario's

2.1 Aanpak

In deze stresstest volgen we de methodologie uit de coronapublicatie 'Stresstest huishoudens' (Vlekke et al, 2020), maar we analyseren een ander type schok voor een grotere populatie. In 'Stresstest huishoudens' werd gekeken naar de gevolgen van baanverlies van werknemers of van omzetverlies van zelfstandigen. Het belangrijkste verschil van het huidige onderzoek met deze studie is dat de financiële schok voor huishoudens nu niet in het inkomen zit, maar in de uitgaven. In de vorige stresstest huishoudens werd daarom meegenomen in hoeverre het stelsel van belastingen, toeslagen en sociale zekerheid (zowel de permante regelingen als tijdelijke coronasteun) het inkomensverlies als gevolg van werkloosheid of omzetverlies opvangt. In deze stresstest houden we alleen rekening met veranderingen in belastingen en toeslagen als gevolg van indexaties met de inflatie- en loonontwikkeling in de verschillende scenario's en veranderingen in de tarieven¹. Verder houden we er ook rekening mee dat in het donkere scenario de contractlonen zich anders ontwikkelen dan in het basisscenario (zie tabel 4.1 in de *Verdieping CEP* (CPB 2022b)). Een ander belangrijk verschil met de publicatie 'Stresstest huishoudens' is dat we nu ook kijken naar de gevolgen van de schok voor uitkeringsgerechtigden en gepensioneerden. In de vorige stresstest zijn deze groepen niet meegenomen, omdat ze geen betaald werk verrichten.

Model en data

We gebruiken voor dit onderzoek het microsimulatiemodel *Mimosi* van het CPB. Dit model wordt door het CPB gebruikt om ramingen te maken van de koopkrachtontwikkeling. Ook worden de marginale belastingdruk en de budgettaire effecten van beleidsveranderingen in fiscaliteit, sociale zekerheid en toeslagen ermee berekend. De data die in *Mimosi* gebruikt worden, is een maatwerkbestand gebaseerd op het Inkomenspanelonderzoek (IPO) van het CBS. Hierin zijn voor circa 100.000 huishoudens allerlei gegevens met betrekking tot onder meer inkomen, vermogen, leeftijd en huishoudsamenstelling opgenomen. Met dit model kunnen we inschatten hoe hoog het besteedbaar inkomen van een huishouden is en wat de gevolgen van onder meer veranderende belastingtarieven en toenemende contractlonen zijn op het besteedbaar inkomen. In deze stresstest nemen we daardoor bijvoorbeeld de doorwerking van de hoge inflatie op de hoogte van de heffingskortingen en toeslagen mee. In Koot et al (2016) is een uitgebreide beschrijving van *Mimosi* en het IPO te vinden.

Voor de vaste en noodzakelijke lasten hebben we gekeken naar de uitgavecategorieën die het SCP meeneemt in het basisbehoeftebudget. Dit basisbehoeftebudget bevat de minimale uitgaven aan onvermijdbare, basale zaken als voedsel, kleding en persoonlijke verzorging. Hiermee berekent het SCP de armoedegrens en het aantal huishoudens dat in armoede leeft (Hoff et al, 2019). Het SCP gebruikt hiervoor referentiebudgetten: voor alle gelijksoortige huishoudens eenzelfde bedrag voor een bepaalde uitgavecategorie op basis van wat nodig is. In deze stresstest wijken we hier deels van af en berekenen we voor sommige categorieën gemaakte uitgaven aan bijvoorbeeld woonlasten en energie- en autobezit² en deels – waar we de uitgaven niet kennen of kunnen berekenen – maken we gebruik van de referentiebudgetten of gemiddelde uitgaven (per huishoudgroep). Hierdoor kunnen we beter inschatten of huishoudens op korte

¹ Het gaat hierbij om de voor 2023 aangekondigde veranderingen in zowel het coalitieakkoord als in de Voorjaarsnota 2022 (zoals de verhoging van het wettelijk minimumloon met 2,5 procent in 2023).

² Voor energiegebruik is per huishouden gebruikgemaakt van het werkelijk gebruik in 2018, dat is geïndexeerd naar 2021 en 2023 op basis van de Klimaat- en Energieverkenning van het PBL. Voor autobezit en -gebruik is de methode gevolgd uit de publicatie 'Inkomenseffecten betalen naar gebruik' van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

termijn risico lopen om in financiële problemen terecht te komen. Daarnaast nemen we de vaste lasten mee die huishoudens moeilijk kunnen negeren, zoals de aflossing van schulden.

Om de hoogte van de vaste en noodzakelijke lasten van huishoudens te bepalen, gebruiken we – naast het databestand uit Mimosi – administratieve- en enquêtedata en inschattingen van andere instituten. Uitgaven aan huur, hypotheek, onroerendezaakbelasting (OZB), rentelasten, aflossing van schulden en hypotheek, kosten voor zorg en kinderopvang en energiegebruik – zijn aanwezig of te berekenen in het gebruikte databestand. Andere uitgaven – zoals kosten van autobezit en -gebruik, abonnementen, contributies, verzekeringen, kosten van watergebruik en lokale lasten (exclusief OZB) – zijn bijgeschat op basis van administratieve- of enquêtedata. De noodzakelijke uitgaven aan voeding zijn berekend op basis van de richtlijnen van het Voedingscentrum en analyses van het Nibud (2022) over de gemiddelde voedingskosten per persoon, afhankelijk van hun leeftijd en geslacht. Ten slotte gebruiken we voor de noodzakelijke uitgaven aan kleding, inventaris, onderhoud aan huis en tuin, was- en schoonmaakartikelen, persoonlijke verzorging en diverse noodzakelijke uitgaven de referentiebudgetten van het SCP, zoals omschreven in de voorgaande alinea.

Betaalbaarheidsprobleem en inteertermijn

Als de geschatte vaste en noodzakelijke lasten van een huishouden hoger zijn dan het besteedbaar inkomen, heeft het huishouden een tekort, oftewel een *betaalbaarheidsprobleem*. Deze huishoudens kunnen proberen de vaste en noodzakelijke lasten te verminderen - door bijvoorbeeld het energiegebruik te beperken - of het uitgavenpatroon aan te passen, bijvoorbeeld door onderhoud aan het huis uit te stellen. In deze studie hebben we hierover echter geen aannames meegenomen. We weten namelijk niet óf en hoeveel het gebruik verlaagd wordt als reactie op de hogere prijzen. Daarnaast kan lager gebruik als welvaartsverlies worden geïnterpreteerd. Zo kan het laag zetten van de verwarming ertoe leiden dat sommige huishoudens letterlijk in de kou komen te zitten. We gaan er verder van uit dat los van de schok de situatie van huishoudens niet verandert: mensen gaan niet samenwonen of scheiden, worden niet arbeidsongeschikt of werkloos en dergelijke.

Vervolgens kijken we wat er gebeurt als het gebruik van de verschillende vaste en noodzakelijke lasten gelijk blijft en huishoudens daarom hun financiële buffers moeten aanspreken. Onder financiële buffers verstaan we liquide middelen, zoals bank- en spaartegoeden en aandelen en obligaties. Vermogen dat minder goed in te zetten is om tegenslag op korte termijn op te vangen - zoals vermogen in de eigen woning, pensioenvoorziening of onderneming – is niet meegenomen.

Voor huishoudens met een begrotingstekort berekenen we de *inteertermijn*, die aangeeft hoelang huishoudens het volhouden om de vaste en noodzakelijke lasten te betalen met hun vrij beschikbaar liquide vermogen. Bijvoorbeeld: bij een financiële buffer van duizend euro kan een huishouden met een tekort van honderd euro dit tien maanden volhouden voordat schulden worden opgebouwd.

2.2 Scenario's

Omdat de inflatieramingen momenteel met veel onzekerheid zijn omgeven, analyseren we de gevolgen van hogere prijzen in twee scenario's. Vooral de prijzen van energie en brandstof variëren sterk en kunnen van dag tot dag verschillen. In het eerste scenario wordt de inflatieraming uit het Centraal Economisch Plan (CEP) van het CPB (2022a) gevolgd. De CEP-raming is afgerond de dag na de inval van Rusland en houdt weliswaar rekening met de toen al een tijd stijgende energieprijzen en neemt een eerste inschatting van de gevolgen van de oorlog voor de energieprijzen mee, maar houdt geen rekening met de langdurige effecten van de oorlog. Dit noemen we in deze stresstest het *basisscenario*. Ten tweede wordt een scenario geanalyseerd

waarin de gevolgen van aanhoudende dreiging en onzekerheid als gevolg van de oorlog in Oekraïne zijn meegenomen. Hiervoor is gebruikgemaakt van het scenario in de Verdieping Centraal Economisch Plan (CPB, 2022b). In dit scenario stijgen de energieprijzen sterker. Dit noemen we in deze stresstest het *donkere scenario*.

We maken voor energie-, brandstof- en voedselprijzen gebruik van rekenvoorbeelden die aansluiten bij de inflatieramingen – uit de publicaties die ten grondslag liggen aan de gebruikte scenario's - en de ontwikkelingen op de futuresmarkten. De huidige en verwachte volatiliteit van deze prijzen is zo groot dat een exacte raming van de prijzen met zeer veel onzekerheid is omgeven. We rekenen de gevolgen van een bepaald prijsniveau door om te laten zien hoeveel en welke huishoudens risico lopen bij dat bepaalde prijsniveau. In het basisscenario wordt bijvoorbeeld gerekend met energieprijzen die – exclusief btw en belastingen - verdrievoudigen ten opzichte van januari 2021. Dat betekent dat de gasprijzen stijgen van 22 cent naar ongeveer 66 cent per m³. In het donkere scenario worden de energieprijzen zeven keer zo hoog en komen uit op circa 1,5 euro per m³. In tabel 1 staan de gebruikte rekenvoorbeelden weergegeven. Voor de overige uitgavecategorieën – die in mindere mate toenemen - hebben we de relevante inflatiecomponenten geraamd en toegepast op de uitgaven. In het donkere scenario liggen deze inflatiecomponenten anderhalf keer zo hoog ten opzichte van het basisscenario, waar we de CEP-raming volgen.

Tabel 1 Gebruikte prijzen, contractloonontwikkeling en rekenvoorbeelden scenario's per eenheid (excl. btw, accijnzen en belastingen)*

	Gas (m ³)	Elektriciteit (kWh)	Brandstof (liter)**	Voedsel (index)	Contract- lonen(index)***
Prijsniveau januari 2021	€ 0,22	€ 0,058	€ 0,52	100	100
Prijsniveau april 2022	€ 1,39	€ 0,361	€ 1,04	108,4	103,1
Stijging in de scenario's t.o.v. januari 2021 (rekenvoorbeelden)					
Basisscenario	200%	200%	50%	10%	8,7%
Donkere scenario	600%	600%	100%	25%	8,3%

* bron: [link](#); geraadpleegd 10 mei 2022.

** In deze tabel staat de kale benzinepompprijs weergegeven. Voor LPG en diesel zijn aparte kale pompprijzen gebruikt, met in de scenario's dezelfde percentuele toename.

*** Stijging van de nominale contractlonen in 2021 tot en met 2023 volgens de CEP (basisscenario) en de Verdieping CEP (donkere scenario).

De resultaten kunnen niet als een raming of prognose voor een bepaald jaar worden gebruikt. In het algemeen gaat het in deze publicatie niet precies over de periode of het moment waarop mensen last krijgen van de hoge prijzen, maar laat de stresstest de effecten zien van een bepaald prijsniveau op de betaalbaarheid van de vaste en noodzakelijke lasten. Tabel 1 maakt wel zichtbaar dat de prijzen van energie en brandstof in april dichtbij het prijsniveau van het donkere scenario lagen. De prijzen van andere vaste lasten zoals voeding liggen nog een stuk onder die van het donkere scenario. Die gerealiseerde prijzen kunnen overigens ook weer dalen.

Technisch gezien hebben we de scenario's gesimuleerd voor het jaar 2023 en hebben we daarvoor gebruikgemaakt van de cijfers uit de CEP (basisscenario) en de Verdieping van de CEP (donkere scenario) van 2023. We hebben gekozen voor 2023, omdat als gevolg van het aflopen van energiecontracten van vóór de prijsstijgingen (ACM 2021) meer huishoudens te maken krijgen met hogere energieprijzen in 2023 dan in 2022, en daarmee de uitkomsten van onze stresstest relevanter zijn. ABN Amro (2022) heeft bijvoorbeeld laten zien dat voorlopig slechts een deel van de huishoudens te maken heeft met een forse stijging van de energierekening. Daarnaast is de verwachting dat ook andere prijzen verder zullen stijgen in 2023. Ten slotte zullen in 2023 ook de eenmalige tegemoetkoming en de belasting- en accijnsverlagingen op energiegebruik komen te vervallen. In onze hoofdanalyse nemen we dit beleid dan ook niet mee³. Omdat we de situatie in 2023 analyseren, nemen we ook de stijging van de contractlonen en de in het coalitieakkoord en de

³ In een aparte analyse in paragraaf 3.5 laten we wel zien wat de gevolgen van dit beleid zijn, als het ook in 2023 zou gelden.

Voorjaarsnota 2022 aangekondigde beleidsveranderingen voor 2023 mee. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verhogen van het wettelijk minimumloon met 2,5 procent, de intensivering van de arbeidskorting en verlagen van de bijstand.

Ook zonder de prijsstijgingen in 2021 en 2022 waren er al huishoudens met betaalbaarheidsproblemen. Daarom vergelijken we in de volgende paragraaf het aantal huishoudens met betaalbaarheidsproblemen in de scenario's met de situatie van vóór de prijsstijgingen in januari 2021. In januari 2021 waren de energieprijzen - na de daling in de eerste coronamaanden - weer op het oude niveau en begon de prijsstijging.

3 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van beide scenario's gepresenteerd. Allereerst laten we zien hoeveel huishoudens te maken hebben met een betaalbaarheidsprobleem. Vervolgens bespreken we welke groepen huishoudens meer risico op betaalbaarheidsproblemen lopen en hoeveel euro deze huishoudens maandelijks tekortkomen. In de vierde paragraaf analyseren we de financiële buffers van de huishoudens. In de vijfde paragraaf komt de impact van het tijdelijke beleid van lagere belastingen, accijnzen en btw op energiegebruik en brandstof en de verhoging van het wettelijk minimumloon op de betaalbaarheidsproblemen aan bod. We sluiten af met een korte beschouwing over de implicaties voor beleid.

3.1 Aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem?

Met het prijsniveau van begin 2021 hebben reeds 500.000 van de 7,6 miljoen onderzochte huishoudens te maken met een betaalbaarheidsprobleem (zie figuur 1)⁴. Dit zijn vooral huishoudens van wie het inkomen rond of onder de armoedegrens ligt. Ook in economisch betere tijden hebben ze moeite om hun vaste en noodzakelijke lasten te betalen. Deze huishoudens zullen zich daarom vermoedelijk al hebben aangepast in hun gebruik of uitgavenpatroon. Als ze dat niet gedaan hebben of konden, teren ze in op hun financiële buffers of bouwen ze schulden op. Voor deze groep geldt dat de noodzaak om zich aan te passen of in te teren op hun financiële buffers door de gestegen prijzen verder is toegenomen.

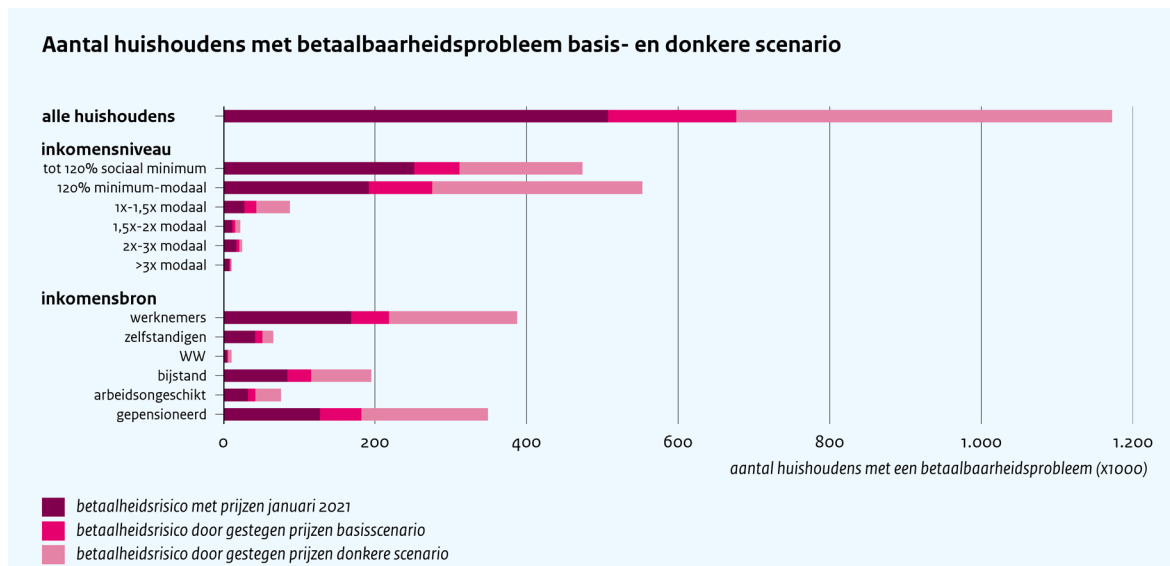
Het aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem neemt in de scenario's toe als gevolg van de gestegen prijzen: met circa 170.000 in het basisscenario en ongeveer 650.000 in het donkere scenario. Dat betekent dat in het basisscenario in totaal negen procent van de huishoudens een betaalbaarheidsprobleem heeft, dat oploopt tot vijftien procent in het donkere scenario (zie figuur 2). In beide scenario's hebben de meeste huishoudens dus voldoende inkomen om de gestegen prijzen van vaste en noodzakelijke lasten op te kunnen vangen, maar in absolute zin hebben veel huishoudens moeite met rondkomen.

De problemen doen zich vooral voor bij huishoudens met een lager inkomen. In het basisscenario heeft 55 procent van de huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het sociaal minimum een betaalbaarheidsprobleem. Met de prijzen uit het donkere scenario loopt dat op tot 85 procent. Voor huishoudens met inkomens tussen 120 procent van het sociaal minimum en modaal gaat het om twaalf, respectievelijk 24 procent in beide scenario's. In relatieve zin is dat veel minder, maar omdat deze groep een stuk groter is zijn de absolute aantallen huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem hoger dan in de laagste inkomensgroep. In het donkere scenario hebben 480.000 huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het sociaal minimum een betaalbaarheidsprobleem en 560.000 in de groep tot modaal. De

⁴ Zie de bijlage voor een toelichting op de selectie van huishoudens.

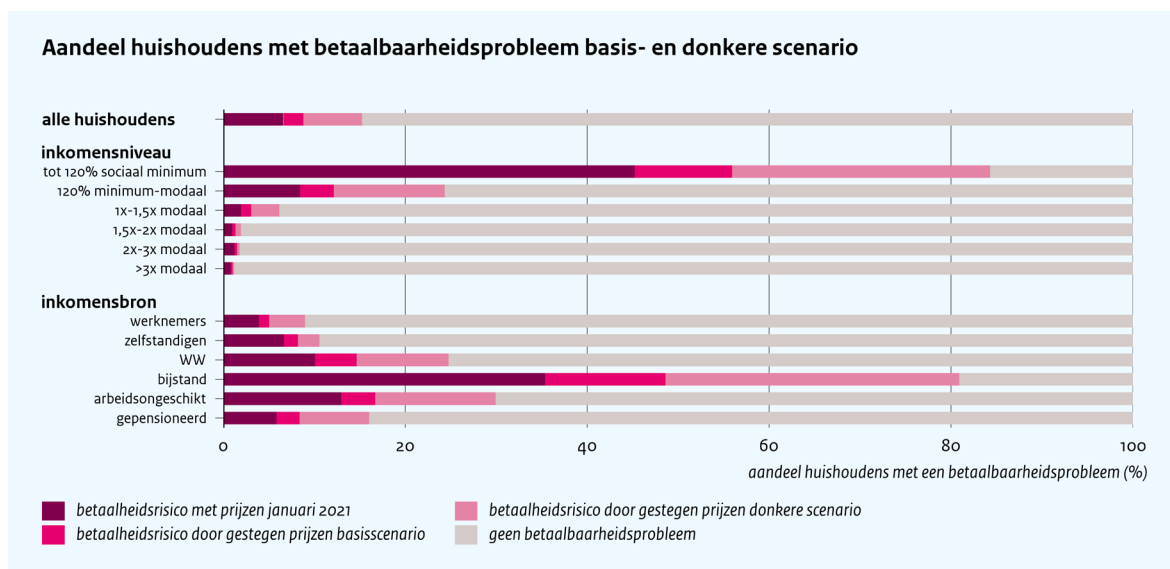
overige 150.000 huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem hebben een hoger inkomen, voornamelijk tot anderhalf keer modaal.

Figuur 1 Aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem in het basis- en donkere scenario

* Het bruto modaal inkomen ligt in 2022 op 38.500 euro. Het sociaal minimum is afhankelijk van de huishoudsituatie. Voor een alleenstaande van 21 jaar en ouder gaat het om een bruto inkomen van 15.000 euro. Voor paren gaat het om 20.700 euro.

Figuur 2 Aandeel huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem in het basis- en donkere scenario

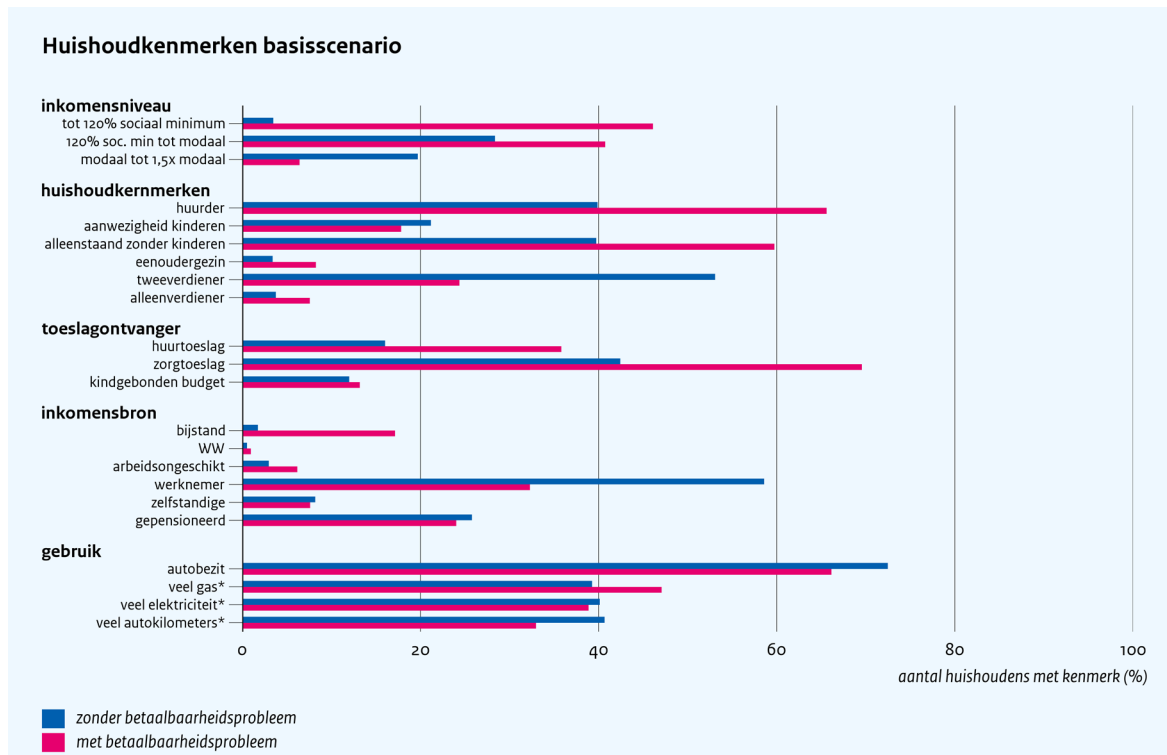

3.2 Welke typen huishoudens lopen meer risico?

Lage inkomens en uitkeringsgerechtigden lopen meer risico op betaalbaarheidsproblemen. Onder bijstandsgerechtigden heeft – afhankelijk van het scenario - tussen de vijftig en tachtig procent van de huishoudens een betaalbaarheidsprobleem. Ook huishoudens die afhankelijk zijn van een WW- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lopen relatief veel risico. Onder werkenden, zelfstandigen en gepensioneerden zijn de relatieve risico's substantieel kleiner. Maar omdat het omvangrijkere groepen zijn dan de uitkeringsgerechtigden kan het in absolute zin wel om grotere aantallen gaan. In het donkere scenario

zijn er bijvoorbeeld 400.000 werkenden, 70.000 zelfstandigen en 365.000 gepensioneerden met een betaalbaarheidsprobleem, naast de 300.000 uitkeringsgerechtigden (zie figuur 1).

Figuur 3 Kenmerken van de groep met een betaalbaarheidsprobleem in het basisscenario, vergeleken met de groep zonder betaalbaarheidsprobleem.**

* Veel gebruik van gas, elektriciteit en autokilometers betekent hier dat het huishoudens behoort bij de veertig procent meest gebruikende huishoudens.

** In donkere scenario zijn de aandelen bijna hetzelfde als in deze figuur van het basisscenario.

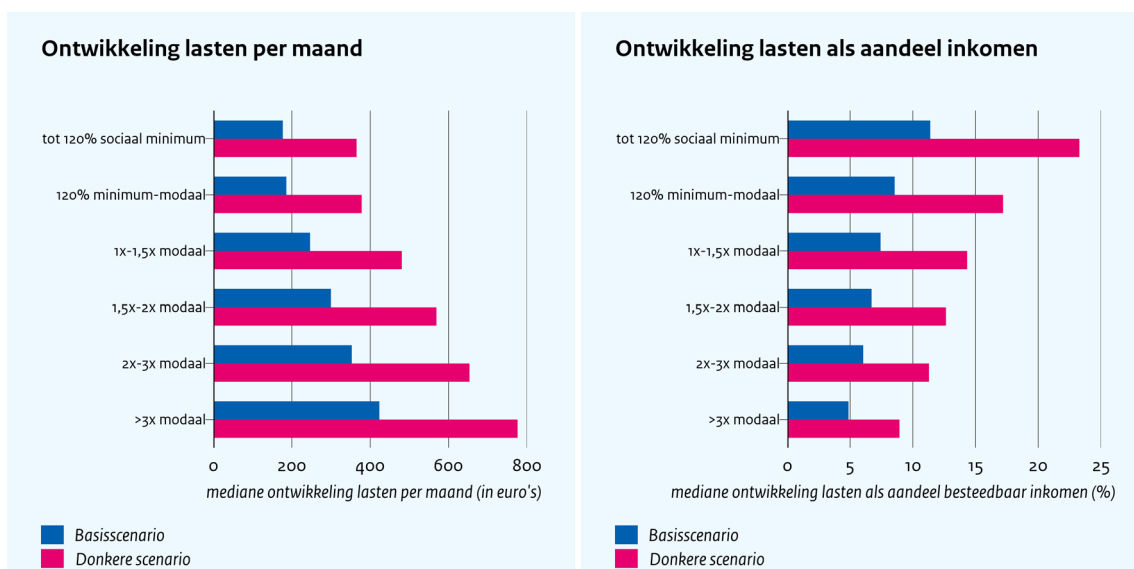
Huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem hebben niet alleen vaker een laag inkomen, ze zijn ook vaker alleenstaand, huurder en afhankelijk van toeslagen. In figuur 3 is te zien hoeveel huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem in het basisscenario een bepaald kenmerk hebben, vergeleken met de groep zonder betaalbaarheidsprobleem. In het donkere scenario zijn al deze aandelen bijna gelijk. In totaal heeft bijna negentig procent van de huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem een inkomen tot modaal. De groep zonder betaalbaarheidsprobleem bestaat slechts voor zo'n dertig procent uit inkomens tot modaal. Ook is de groep met betaalbaarheidsproblemen vaak alleenstaand (met en zonder kinderen in totaal zeventig procent), huurder (65 à 70 procent) en ontvangt zorgtoeslag (70 à 75 procent). Andere, geringere, kenmerken die relatief veel voorkomen in vergelijking met de groep zonder betaalbaarheidsprobleem zijn het ontvangen van bijstand en huurtoeslag. De groep met een betaalbaarheidsprobleem gebruikt iets vaker relatief veel gas, maar het verschil met de groep zonder betaalbaarheidsproblemen is beperkt. Veel gebruik van elektriciteit, het bezit van een auto en veel gereden kilometers met de auto komen daarentegen iets minder vaak voor in de groep met een betaalbaarheidsprobleem.

3.3 Hoeveel euro komen huishoudens maandelijks tekort?

Door de gestegen prijzen nemen de vaste en noodzakelijke lasten van de laagste inkomensgroep toe met 175 euro per maand in het basisscenario en 370 euro per maand in het donkere scenario (zie figuur 4). Dat is elf, respectievelijk 24 procent van het besteedbaar huishoudinkomen. Naarmate het inkomen hoger is, stijgen de lasten meer (linker figuur), maar als aandeel van het inkomen is het steeds minder (rechter figuur).

Bij de hoogste inkomensgroep gaat het om respectievelijk vier- en achthonderd euro per maand in beide scenario's. Dit betekent dat de gestegen lasten van de hoogste inkomens vijf en negen procent van het besteedbaar inkomen uitmaken. In deze analyse zijn alle huishoudens meegenomen, ook huishoudens zonder begrotingstekort, en zijn we ervan uitgegaan dat ondanks de hogere prijzen de huishoudens niet minder zijn gaan gebruiken.

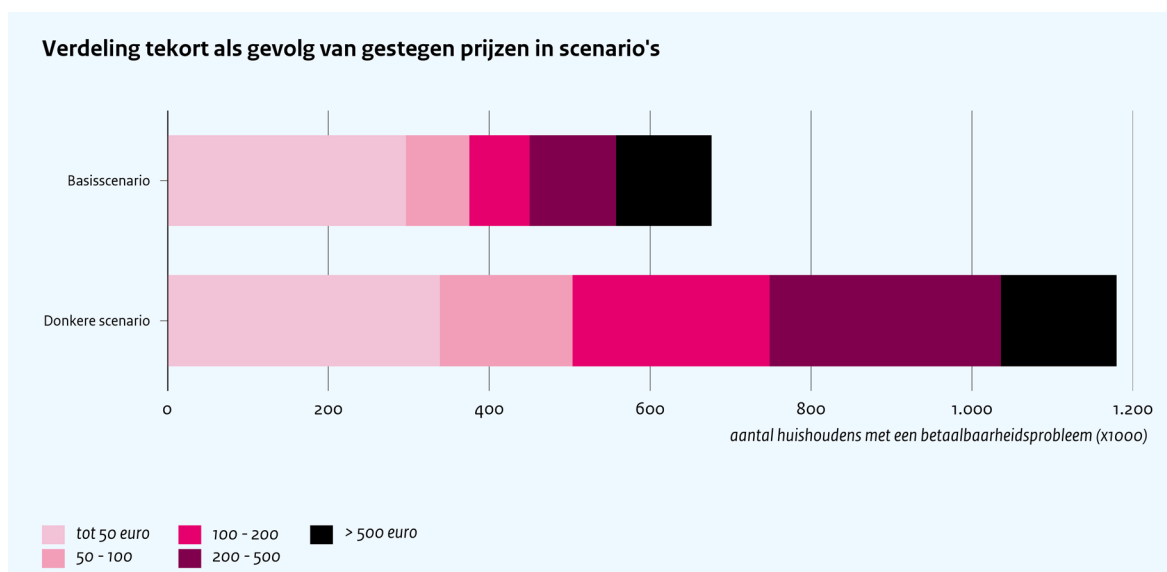
Figuur 4 Mediane ontwikkeling van de lasten per maand, in euro's (links) en als aandeel van het besteedbaar inkomen (rechts)*

* In deze figuur zijn alle huishoudens meegenomen, ook huishoudens zonder begrotingstekort. Daarnaast zijn we ervan uitgegaan dat ondanks de hogere prijzen de huishoudens niet minder zijn gaan consumeren.

Als gevolg van deze gestegen lasten, komen huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem in het basisscenario in doorsnee zo'n 75 euro per maand tekort, in het donkere scenario 130 euro. Met andere woorden: in het basisscenario is het maandelijks besteedbaar inkomen voor een doorsnee huishouden met een betaalbaarheidsrisico 75 euro lager dan de vaste en noodzakelijke lasten. Deze bedragen zijn ongeveer gelijk voor huishoudens rond of iets boven het sociaal minimum en tot een modaal inkomen. Het aantal euro dat een huishouden tekortkomt kan flink verschillen, afhankelijk van het scenario en bijvoorbeeld de aanwezigheid van een auto of de woningisolatie. Daardoor zijn er ook uitschieters naar boven: in het basisscenario hebben ongeveer 120.000 huishoudens te maken met een tekort van 500 euro per maand of meer. In het donkere scenario gaat het om 140.000 huishoudens. Voor de groep van 500.000 huishoudens met een betaalbaarheidsrisico op basis van prijsniveau januari 2021 hebben we gekeken naar het extra tekort als gevolg van de gestegen prijzen. Het bestaande tekort hebben we buiten beschouwing gelaten, omdat we puur de effecten van de gestegen prijzen in beeld willen brengen.

Figuur 5 Extra bedrag per maand dat een huishouden met een betaalbaarheidsprobleem – als gevolg van de gestegen prijzen – tekortkomt aan besteedbaar inkomen om de vaste en noodzakelijke lasten te betalen

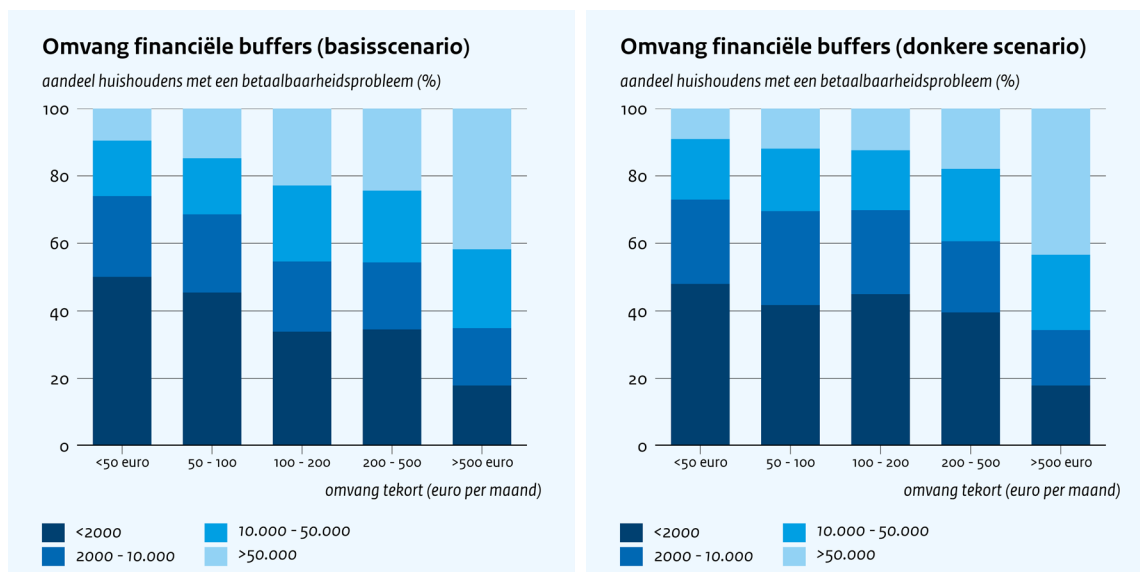

3.4 Hebben huishoudens met betaalbaarheidsproblemen voldoende financiële buffers?

Ongeveer veertig procent van de huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem heeft minder dan 2000 euro aan financiële buffers. Onder financiële buffers verstaan we liquide middelen, zoals bank- en spaartegoeden en aandelen en obligaties. Vermogen dat minder goed in te zetten is om tegenslag op korte termijn op te vangen - zoals vermogen in de eigen woning of onderneming of pensioenvermogen – is niet meegenomen. In beide scenario's is het aandeel huishoudens met maximaal 2000 euro aan financiële buffers ongeveer even groot (zie figuur 6). Voor deze huishoudens is het dus moeilijk om de gestegen prijzen langdurig op te kunnen vangen met de aanwezige liquide middelen, zonder hun gebruik of uitgavenpatroon te veranderen. Daarentegen heeft een derde van de huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem een financiële buffer van minstens 10.000 euro. Deze huishoudens hebben meer ruimte en tijd om de prijsstijgingen te kunnen opvangen of hun gebruik of uitgavenpatroon aan te passen. De figuur laat ook zien dat huishoudens met een hoger tekort over het algemeen iets meer financiële buffers hebben.

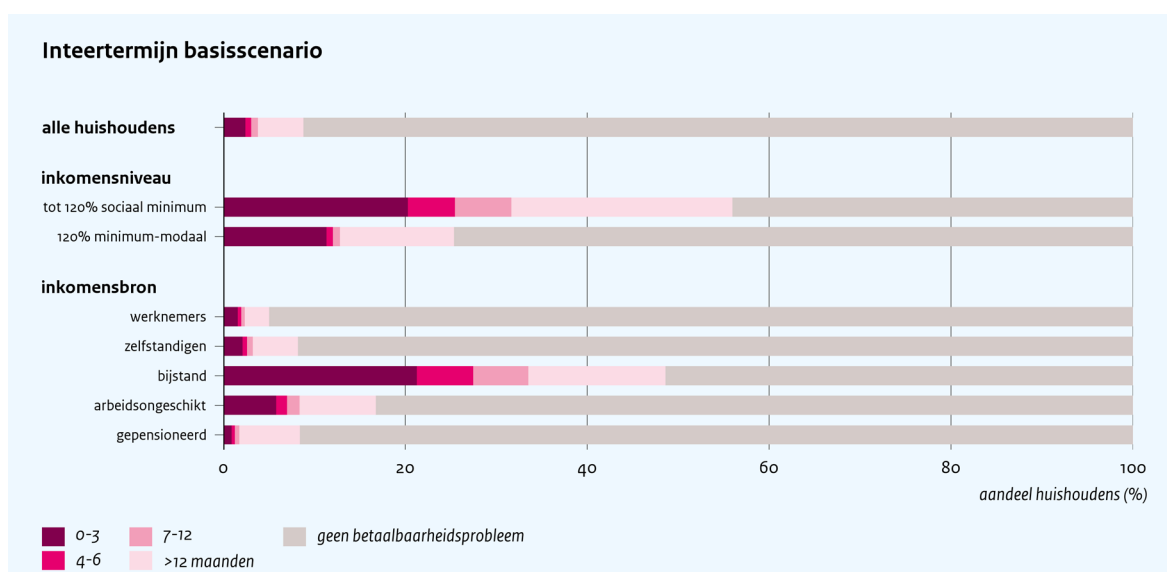
Om in te schatten of huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem voldoende financiële buffers hebben, berekenen we hun *inteertermijn*. Dat is het maximaal aantal maanden dat huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem hun liquide financiële buffers kunnen gebruiken om hun tekort te financieren ('interen'). Bijvoorbeeld: bij een financiële buffer van duizend euro kan een huishouden met een tekort van honderd euro dit tien maanden aan. Voor de 500.000 huishoudens die met de prijsniveau van januari 2021 al te maken had met een betaalbaarheidsprobleem gaat het om de additionele tekorten, die boven op de al bestaande tekorten komen. Zoals besproken in paragraaf 2.1 gaan we er bij deze berekening van uit dat er niets verandert in het gebruik (van bijvoorbeeld energie) of het uitgavenpatroon.

Figuur 6 Verdeling liquide middelen naar omvang van het tekort van huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem

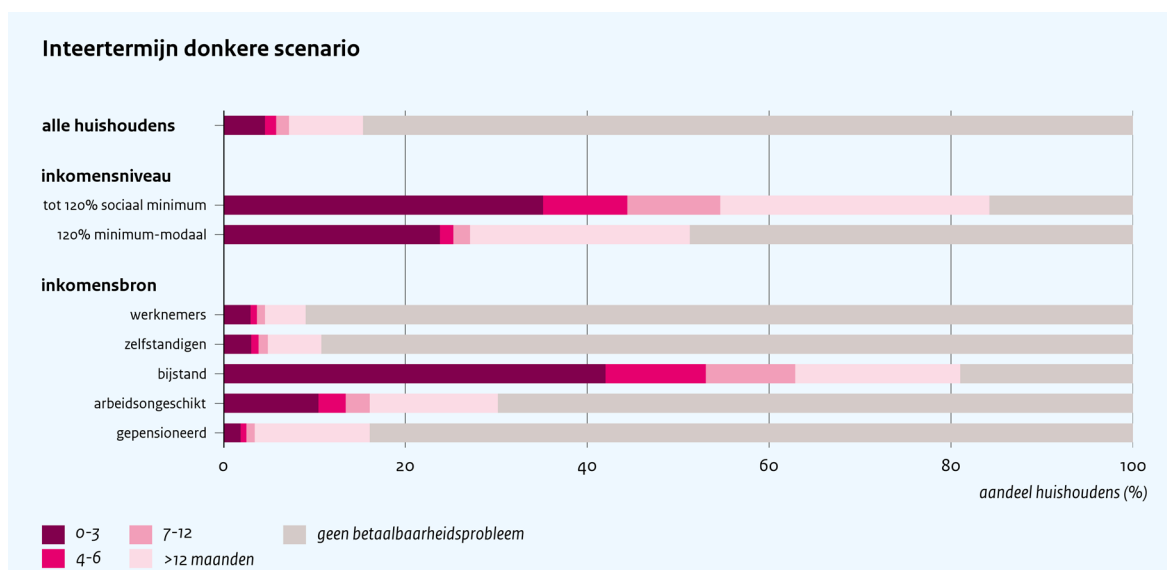
In beide scenario's heeft ruim de helft van de huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem voldoende financiële buffers om het gestegen prijsniveau langer dan een jaar aan te kunnen, de andere helft lukt dat niet (zie figuur 7 voor het basisscenario en figuur 8 voor het donkere scenario). In het basisscenario geldt dat ongeveer 190.000 van de 670.000 huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem het maximaal drie maanden kunnen volhouden en nog een 100.000 tussen de drie maanden en een jaar. In het donkere scenario hebben circa 350.000 van de 1,2 miljoen huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem een inteertermijn van maximaal drie maanden en nog 200.000 tussen de drie maanden en een jaar. Gepensioneerden kunnen het gemiddeld langer volhouden met hun buffers dan andere groepen. Daar staat tegenover dat het voor gepensioneerden moeilijker is om – als die buffers eenmaal zijn aangesproken – ze weer aan te vullen. Bijstandsgerechtigden hebben vaak te weinig financiële buffers om het tekort langdurig op te kunnen vangen, dit is te verklaren doordat er een vermogenstoets is om überhaupt bijstand te ontvangen.

Figuur 7 Inteertermijn in aantal maanden basisscenario*

*Zelfde uitsplitsing als figuur 1, maar de huishoudens met betaalbaarheidsprobleem zijn hier onderverdeeld naar inteertermijn.

Figuur 8 Inteertermijn in aantal maanden donkere scenario*

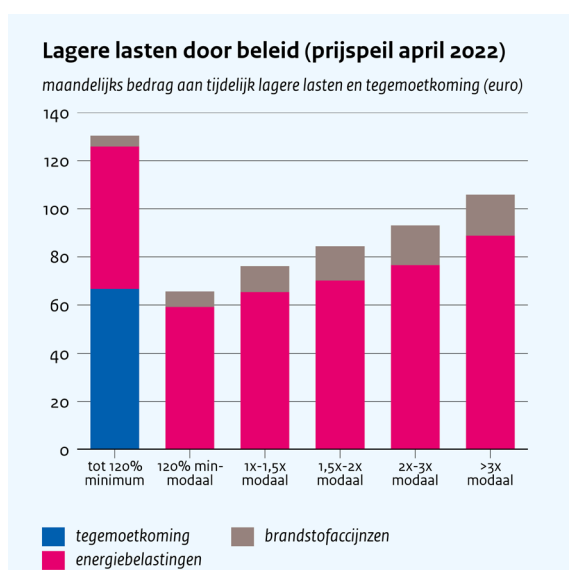

*Zelfde uitsplitsing als figuur 1, maar de huishoudens met betaalbaarheidsprobleem zijn hier onderverdeeld naar inteertermijn.

3.5 Impact van beleid

In 2021 en 2022 heeft het kabinet in twee stappen met tijdelijke maatregelen de vaste en noodzakelijke lasten van huishoudens verlaagd. Voor huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het sociaal minimum is er een eenmalige tegemoetkoming van 800 euro in 2022 (ook wel de energietoeslag genoemd). Daarnaast zijn de accijnzen op brandstof, de btw op gas en elektra en de elektriciteitsbelasting tijdelijk verlaagd en is de teruggaaf op de energierekening in 2022 éénmalig met 260 euro verhoogd. De departementale inschatting (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022) is dat dit de schatkist eenmalig ruim zes miljard euro kost, waarbij een deel van de verlagingen voor zes of negen maanden gelden.

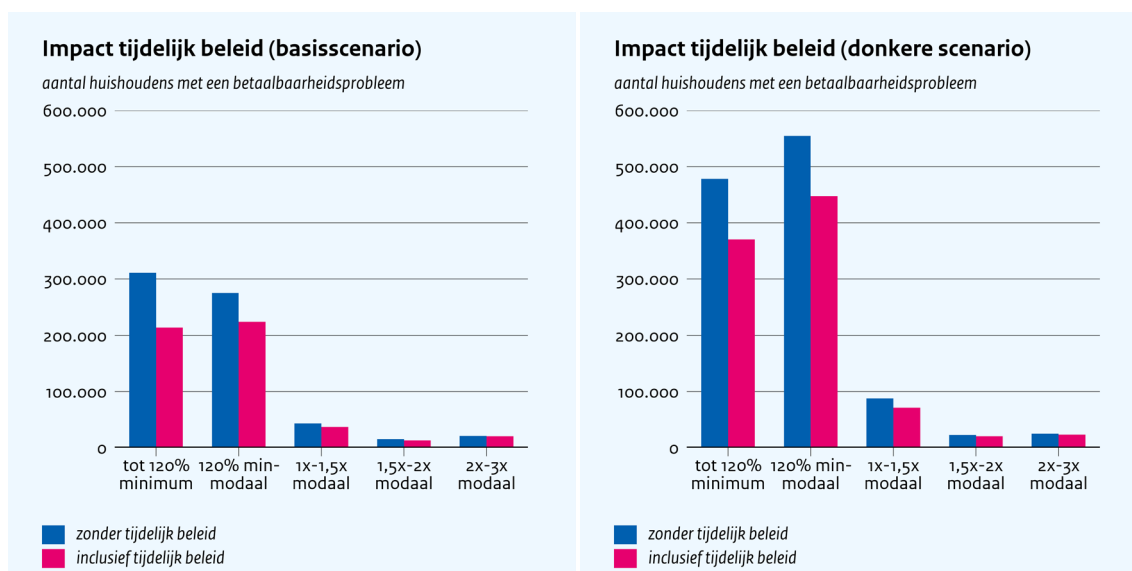
Figuur 9: Totaal maandelijks bedrag aan lagere energiebelastingen, btw en accijnzen plus de eenmalige tegemoetkoming van 800 euro (uitgesmeerd over 12 maanden) met het prijsniveau van april 2022

De groep tot 120 procent van het sociaal minimum is het meeste gebaat bij de tijdelijke maatregelen, vooral als gevolg van de eenmalige tegemoetkoming van 800 euro. Door het beleid worden hun vaste en noodzakelijke lasten - met het prijspeil van april 2022 - gemiddeld 130 euro per maand verlaagd. In dit bedrag is de eenmalige tegemoetkoming van 800 euro over twaalf maanden uitgespreid. De groep met een inkomen boven 120 procent van het sociaal minimum ziet de lasten gemiddeld minder dalen dan andere groepen: ze hebben geen recht op de tegemoetkoming en hun gebruik van energie en auto is gemiddeld lager dan hogere inkomens. Bij deze berekening moet worden opgemerkt dat we ervan uitgaan dat iedereen die recht heeft op de tegemoetkoming van 800 euro deze ook daadwerkelijk krijgt. Deze tegemoetkoming wordt via de gemeente uitgekeerd. Sommige groepen zullen die automatisch bij de uitkering krijgen, maar anderen zullen die zelf moeten aanvragen. Een deel van die groep zal dat vermoedelijk niet doen, bijvoorbeeld omdat ze niet van het bestaan weten of niet weten dat ze er recht op hebben.

Als dit beleid in 2023 wordt doorgezet⁵, daalt het aantal huishoudens met betaalbaarheidsproblemen met 240.000 in het donkere scenario en 160.000 in het basisscenario. In het basisscenario zijn dat wat vaker de huishoudens met een inkomen tot 120 procent van het sociaal minimum. In het donkere scenario neemt het aantal huishoudens met betaalbaarheidsproblemen in de twee lagere inkomensgroepen ongeveer evenveel af. Hiermee is een deel van de huishoudens - dat door de gestegen prijzen met betaalbaarheidsproblemen te maken heeft gekregen - gebaat, maar zeker niet alle. Vooral in de donkere scenario is het merendeel van de huishoudens onvoldoende geholpen. Als dit tijdelijke beleid daarna weer stopt en het prijspeil blijft hoog, zullen de huishoudens die geholpen zijn opnieuw te maken krijgen met de problemen die in voorgaande paragrafen geschetst zijn.

Figuur 10 Aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem in 2023 met en zonder doortrekken van het tijdelijke beleid 2021/2022 voor lagere lasten

⁵ Hierbij is het overigens de vraag of de eenmalige tegemoetkoming nogmaals op dezelfde manier kan worden vormgegeven. De tegemoetkoming is dan namelijk niet meer eenmalig, waardoor er mogelijk wel belasting over geheven gaat worden. Dit kan ten koste gaan van de toeslagen.

3.5.1 Verhoging wettelijk minimumloon

Het verhogen van het wettelijk minimumloon met vijf procent verlaagt het aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem met vijftig- tot zeventigduizend. In het regeerakkoord is aangekondigd dat het wettelijk minimumloon in 2024 en 2025 in totaal met 7,5 procent wordt verhoogd. In de Voorjaarsnota 2022 is aangekondigd dat 2,5 procentpunt daarvan al in 2023 wordt doorgevoerd. Deze verhoging is in de analyses in de eerste vier paragrafen meegenomen. De additionele verhoging van vijf procentpunt naar de beoogde 7,5 procent verhoging zou ervoor zorgen dat in het basisscenario het aantal huishoudens met een betaalbaarheidsprobleem met 50.000 daalt en in het donkere scenario met 70.000.

Voor veel huishoudens zal het voordeel van deze verhoging van het wettelijk minimumloon te beperkt zijn om het betaalbaarheidsprobleem op te lossen. Een doorsnee huishouden aan de onderkant gaat er door de verhoging zo'n 400 à 500 euro per jaar op vooruit in besteedbaar inkomen, terwijl het doorsnee tekort in de twee scenario's 75 en 130 euro per maand is. Veel huishoudens met betaalbaarheidsproblemen zullen er door deze verhoging op vooruitgaan, maar voor de meeste is de verhoging onvoldoende om het tekort volledig weg te werken. Lang niet alle huishoudens profiteren maximaal van de verhoging van het minimumloon, bijvoorbeeld doordat een verhoging weliswaar doorwerkt in het verdere loongebouw, maar bij hogere lonen neemt die verhoging steeds verder af, totdat de doorwerking nul is bij zo'n 130 procent van het nieuwe minimumloon (Van Essen et al, 2020). Ook werkt niet iedereen voltijds en is het bedrag dat men erop vooruitgaat alleen maximaal voor mensen die wel voltijds werken met een inkomen precies op het minimumloon. Alleen als het inkomen er voldoende op vooruitgaat én het tekort beperkt is, kan het besteedbaar inkomen door deze verhoging boven de totale uitgaven aan vaste en noodzakelijke lasten uitkomen en het betaalbaarheidsprobleem oplossen.

3.6 Beleidsimplicaties

De meeste Nederlandse huishoudens kunnen de huidige prijsstijgingen aan, vooral huishoudens met lage inkomens krijgen te maken met betaalbaarheidsproblemen. De overgrote meerderheid van de huishoudens heeft een voldoende hoog inkomen om de stijgende vaste en noodzakelijke lasten te betalen, of heeft genoeg liquide middelen om hun tekort langer dan een jaar te financieren. Dit betekent niet dat ze geen nadeel ondervinden van de stijgende prijzen of dat niet als problematisch ervaren, maar ze zullen er niet - of niet snel – door in een kwetsbare financiële situatie terechtkomen.

Huishoudens met lage inkomens zijn structureel kwetsbaar, niet alleen bij een forse stijging van de prijzen, maar ook bij andere schokken. Met name huishoudens aan de onderkant van de inkomensverdeling hebben te maken met hoge tekorten en beperkte financiële buffers. Een substantieel deel van deze groep heeft een inkomen dat net boven of onder de armoedegrens valt. Deze groep kampt ook in normale tijden met betaalbaarheidsproblemen. Het inkomen van deze huishoudens is te laag om financiële reserves op te bouwen om schokken op te vangen. Deze huishoudens zijn structureel kwetsbaar, ook bij andere macro-economische schokken, zoals eerder de banken- en coronacrisis, of specifieke schokken, zoals hoge kosten als gevolg van veranderingen in de huishoudelijke sfeer of verlies van inkomen.

Op korte termijn zijn de mogelijkheden om de kosten van de stijgende vaste en noodzakelijke lasten van huishoudens terug te dringen beperkt. Huishoudens kunnen slechts tot op zekere hoogte hun uitgaven terugdringen door minder gebruik te maken van bijvoorbeeld energie en brandstof. Dit kan namelijk ook betekenen dat huishoudens letterlijk in de kou komen te zitten. Het isoleren van grote hoeveelheden woningen en het installeren van bijvoorbeeld warmtepompen vergt tijd en investeringen. Uiteindelijk kunnen

hierdoor energielasten teruggedrongen worden, maar dat zal op korte termijn slechts een beperkt aantal kwetsbare huishoudens helpen.

Het verlagen van accijnzen, btw en belastingen op energie en brandstof is niet effectief en doelmatig, als het doel van de maatregelen is om dit soort betaalbaarheidsproblemen te bestrijden. De meeste huishoudens hebben de noodsteun niet nodig, en voor de kwetsbare huishoudens zijn deze verlagingen vaak onvoldoende om van hun tekort af te komen. Een bijkomend nadeel van het tijdelijke beleid van lagere belastingen, btw en accijnzen op energie en brandstof is dat het ten koste gaat van de prikkels tot verduurzaming.

Tijdelijk gericht beleid zoals de eenmalige tegemoetkoming van 800 euro is slechts deels effectief. Het helpt een deel van de ontvangers uit de betaalbaarheidsproblemen, maar voor een groot deel van de doelgroep is het bedrag onvoldoende. Daarnaast heeft het deel van de kwetsbare groep met een inkomen tussen 120 procent van het sociaal minimum en een modaal inkomen de steun wel nodig, maar ontvangt deze nu niet. Een ogenschijnlijk eenvoudige oplossing zou zijn om deze regeling te verhogen en uit te breiden naar een grotere groep, maar de praktijk is weerbarstig. Gemeenten zullen moeite hebben die groep te identificeren en een deel van de huishoudens zal de tegemoetkoming überhaupt niet aanvragen. Daarbij biedt de eenmalige tegemoetkoming geen structurele oplossing. Schokken en crises zijn van alle tijden, daarom is het van belang dat deze huishoudens voldoende financieel weerbaar zijn, ongeacht de schok. Dit vraagt om beleid dat het besteedbaar inkomen en de financiële buffers van lagere inkomens structureel verhoogt.

Dit vraagstuk hangt samen met de problematiek rond armoede. Onze analyses laten zien dat ook een deel van de inkomens boven het sociaal minimum te maken krijgt met betaalbaarheidsproblemen. Bij permanent hogere prijzen zullen daarom meer huishoudens structureel onder de armoedegrens terechtkomen. De huidige prijsstijgingen leiden er immers toe dat de kosten van basisbehoeften zullen toenemen, waardoor de armoedegrens de facto naar boven wordt verlegd.

Kansrijke oplossingen kunnen gezocht worden in beleid dat het besteedbaar inkomen van lage inkomens structureel verhoogt. Het CPB en het SCP hebben in *Kansrijk Armoedebeleid* (CPB en SCP, 2020) de voor- en nadelen van verschillende beleidsopties in kaart gebracht om de armoede in Nederland te verminderen. Denk hierbij aan aanpassingen van fiscale en sociale zekerheidsregelingen, zoals het verhogen van de bijstand en andere uitkeringen, het verhogen van het wettelijk minimumloon of het verzilverbaar maken van de heffingskortingen. Dit soort maatregelen in het inkomensbeleid vergt wel afweging tussen inkomensverdeling, arbeidsmarktprikkels en overheidsfinanciën. Het bijstellen van parameters van het belasting- en toeslagenstelsel - zoals jaarlijks vaak gebeurt in het kader van de koopkrachtbesluitvorming in aanloop naar Prinsjesdag - zal in dit kader de pijn slechts voor een klein deel kunnen verlichten. De huishoudens in deze groep betalen vaak al nauwelijks belastingen en zullen daardoor tegen verzilveringsproblemen aanlopen bij het flink verhogen van heffingskortingen. Ook het verhogen van toeslagen ligt niet onmiddellijk voor de hand, aangezien het kabinet in het coalitieakkoord heeft aangekondigd uiteindelijk de toeslagen te willen vervangen. Eerst de toeslagen flink verhogen, maakt die opgave niet eenvoudiger.

Bijlagen

Details vaste en noodzakelijke lasten

Over een aantal vaste en noodzakelijke lasten zijn op microniveau de gegevens in Mimosi aanwezig, andere vaste lasten hebben we berekend op basis van gegevens in Mimosi, zijn bijgeschat op basis van administratieve- of enquêtedata of er is gebruik gemaakt van referentiebedragen van het SCP. In onderstaande tabel is te zien welke lasten zijn meegenomen en wat de bron en berekeningsmethodiek was.

Tabel 2 Welke lasten zijn meegenomen, wat is de bron, hoe zijn de lasten berekend en welke indexatiemethode is gebruikt.

Lastencategorie	Bron	Methode berekening	Methode indexatie
Huur	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Feitelijke uitgave	Raming CEP en verdieping CEP
Hypotheekrente	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Feitelijke uitgave	Raming CEP en verdieping CEP
Aflossing hypotheek	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Berekend op basis grondslag	Raming CEP en verdieping CEP
VVE	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
OZB	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Erfpacht	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Berekend op basis grondslag	Raming CEP en verdieping CEP
Gemeentelijke lasten	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Waterschapslasten	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Opstal	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Energie	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Berekend op basis grondslag	Rekenvoorbeeld
Autokosten (kilometers)	Onderzoek Onderweg in Nederland (ODiN)	Bijgeschat	Rekenvoorbeeld
Autokosten (mrb)	Onderzoek Onderweg in Nederland (ODiN)	Bijgeschat	Doortrekken belastingtarieven
Openbaar vervoer	Budgetonderzoek CBS	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Voedsel	Voedingscentrum/Nibud	Bijgeschat	Rekenvoorbeeld
Water	Woononderzoek Nederland (WoON)	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Onderwijs	Budgetonderzoek CBS	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Abonnementen	Budgetonderzoek CBS	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Verzekeringen	Budgetonderzoek CBS	Bijgeschat	Raming CEP en verdieping CEP
Kinderopvang	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Feitelijke uitgave	Raming CEP en verdieping CEP
Ziektekosten	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Feitelijke uitgave	Raming CEP en verdieping CEP

Lastencategorie	Bron	Methode berekening	Methode indexatie
Kleding	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Inventaris	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Onderhoud huis	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Persoonlijke verzorging	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Was- en schoonmaakmiddelen	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Diversen	Referentiebudget SCP	Referentiebedrag	Raming CEP en verdieping CEP
Aflossing studieschuld	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Berekend op basis grondslag	Raming CEP en verdieping CEP
Aflossing overige schulden	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Berekend op basis grondslag	Raming CEP en verdieping CEP
Rente schulden	Maatwerkbestand Mimosi CBS (Inkomenspanelonderzoek)	Feitelijke uitgave	Raming CEP en verdieping CEP

Selectie van huishoudens

Huishoudens met een onrealistisch laag inkomen worden niet meegenomen in de analyses. Er zijn huishoudens in ons databestand van wie we geen of een zeer laag inkomen observeren, bijvoorbeeld omdat ze als zelfstandigen een slecht jaar hebben of een sabbatical hebben opgenomen. Voor deze huishoudens is die situatie vermoedelijk niet langdurig houdbaar en uiteindelijk zullen die huishoudens ofwel iets in hun arbeidssituatie veranderen, ofwel gebruik gaan maken van sociale zekerheidsregelingen, ofwel inkomensbronnen hebben die niet in de inkomensstatistiek zitten (zoals ondersteuning van ouders aan studenten). Om de uitkomsten niet door deze groep te laten vertekenen, nemen we deze huishoudens – met een inkomen dat lager ligt dan 63 procent van het netto minimumloon – niet mee in de analyses. Daarbij sluiten we aan bij de koopkrachtberekeningen van het CPB (zie ook Koot et al, 2016).

Literatuurlijst

ACM, 2021, Energiemonitor 2021. ([link](#))

CPB en SCP, 2020, Kansrijk armoedebeleid, juni 2020. ([link](#))

CBS, 2022, Inflatie stijgt naar 9,7 procent in maart, 7 april 2022. ([link](#))

CPB, 2022a, Centraal Economisch Plan 2022, CPB Raming, maart 2022. ([link](#))

CPB, 2022b, Verdieping Centraal Economisch Plan 2022, CPB Raming, maart 2022. ([link](#))

Essen, C. van, J-M. van Sonsbeek en S. Rabaté, 2020, CPB Notitie, december 2020. ([link](#))

Hoff, S., B. van Hulst, J.M. Wildeboer en B. Goderis, 2019, Armoede in Kaart 2019, SCP, september 2019. ([link](#))

Koot, P., M. Vlekke, E. Berkhout en R. Euwals, 2016, Mimosi: microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht, CPB Achtergronddocument. ([link](#))

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022, Aanvullende informatieverzoeken voor tweede termijn debat koopkracht en energieprijzen, 29 maart 2022. ([link](#))

Nibud, 2022, Huishoudelijke uitgaven. ([link](#)) geraadpleegd op 26 april 2022.

Reeken, J. van, N. Neuteboom, S. van der Heijden en S. Phlippen, 2022, Energiekosten huishoudens - een kleine groep betaalt fors meer, enkelen minder, ABN Amro, 5 april 2022. ([link](#))

Vlekke, M., H.W. de Boer, J. Weda en A. van Geen, 2020, Stresstest huishoudens, CPB/AFM coronapublicatie, september 2020. ([link](#))